

Borbély Edit

A tanár félig-meddig színész és rendező is? Az iskola mint az életszerepekre való felkészülés színtere

Kedves Kollégák!

„jó szóval oktasd, játszani is engedd...”

(József Attila)

Írásomban a tanári pályán eltöltött közel 37 éves magyartanári és osztályfőnöki tapasztalataimat szeretném a címben feltett kérdésre válaszolva megosztani. Egy nagyra becsült tanárom mondta az egri főiskolán több mint harmincöt évvel ezelőtt, hogy az igazi tanár félig-meddig színész is. A pályán eltöltött több mint három évtized alatt sokszor tapasztaltam, mennyire igaz mindez. És az is igaz, hogy nemcsak a színház, hanem az iskola is a szerepjátékok színtere, sőt egész életünk során számtalan szerepet töltünk be kapcsolatainkban, különböző élethelyzetünkben (tanári szerepben, a beosztott szerepében, főnökszerepben, anyai, apai, gyerekszerepben, feleség-, férjszerepben, betegszerepben, ügyfélszerepben, és szinte vég nélkül sorolhatnánk). Tanárként, osztályfőnökként fontosnak tartom, hogy e sokféle élethelyzetre, „szerepre” felkészítsem a tanítványaimat.

Nagyon szerencsésnek érzem magam, mert ugyanabban az iskolában dolgozom 26 éve, mindhárom szakomat taníthatom, és amióta pedagógus vagyok, mindig volt osztályom (osztályfőnöki szerep). A szakjaim (magyar–énekezen, mozgóképkultúra és médiaismeret, kommunikáció) szorosan kapcsolódnak a művészetekhez, hiszen egy-egy irodalmi mű vagy dal maga is művészeti alkotás, és átélte, élményszerű bemutatása nélkülözhetetlen a tantárgy tanításához.

Már a pályám kezdetén azt tapasztaltam, hogy a gyerekek szívesen dramatizálnak a magyarórákon. Eleinte talán félénkek, amikor egy-egy irodalmi hős szerepébe kell beleképzelniük magukat, és párbeszédet kell rögtönözniük, vagy konfliktushelyzetet kell megoldaniuk. Néhány tanórai próbálkozás után azonban egyre magabiztosabbak, és örömmel készülnek az ilyen típusú órákra. Az elmúlt évtizedekben felejthetetlen előadások születtek a *János vitézből*, a *Toldiból*, a *Lúdas Matyiból*, a *kőszívű ember fiaiból* vagy a *Szent Péter esernyőjéből* először a tanórák részleteiként, majd iskolánk színpadán. De idesorolhatom a *Dorottya*, a *Karnyóné* vagy a Csokonai életéről szóló előadást is. Voltak külön felkérésre, például egy képzőművészeti kiállítás megnyitójára született sikeres előadásaink, ahol szöveg nélkül, pusztán metakommunikációs eszközökkel jelenítettük meg Weöres Sándor *Az éjszaka csodái* című versét, amely olyan sikert aratott, hogy meghívtak bennünket a Nemzeti Tankönyvkiadóban rendezett hasonló című kiállítás megnyitójára.

Az említett „Játsszunk színházat!” órák ötödikben kezdődnek, amikor a gyerekeknek a *János vitézből* kell megtanulniuk a párbeszéd részeket memoriterként. Nemcsak azért kell megjegyezniük ezeket a szövegrészeket szó szerint, mert a memorizálás sokféle kognitív képességet fejleszt, hanem azért is, mert a szövegtudás magabiztosabbá teszi őket, támasz a drámai szituáció megjelenítésében.

Hatodik osztályban a „színhátság” folytatódik a balladák tanításakor, hiszen a műfaj sajátossága (a sok párbeszéd, a cselekményesség) szinte „adja magát”: megjeleníteni az eseményeket, hogy a szöveg feldolgozása minél életszerűbb legyen, hogy az érzelmek, az erkölcsi mondanivaló minél megfoghatóbb legyen a 12 éves kisdíjak számára. Hihetetlen átváltozás valósul meg az osztályteremben a karbantartóktól elkért létra segítségével, amelyből egy pillanat alatt lehet Déva vára vagy a padok átrendezésével a Montgomery várában lezajlott lakoma színtere. Természetesen nem maradhat ki a *Toldi* sem, amelynek konfliktusokkal, drámai helyzetekkel teli cselekménye mind-mind kiválóan alkalmas a megjelenítésre.

Hetedikben a *Lúdas Matyinál* beérik az a sok tapasztalat, amelyet diákjaim a dramatizálás terén szereztek az elmúlt két évben. Az archaikus szöveg ugyan sok-sok magyarázatra, értelmezésre szorul, de mivel a történetet általában ismerik a gyerekek, játszva könnyebben birkóznak meg ezzel a feladattal. Ezt követi aztán a kötelező olvasmányok egy-egy részletének a feldolgozása: a *Szent Péter esernyőjének* záró fejezete vagy *A kőszívű ember fia* című regényből a Jenő önfeláldozásáról szóló párbeszéd rész.

A tananyag ezeken kívül is számtalan lehetőséget kínál: a novellák alkalmasak párbeszédök rögtönzésére, amelyben kiteljesedhet a diákok szövegalkotási, szövegértési és kommunikációs képessége, fejlődhet szociális kompetenciájuk, együttműködési és empátikus készségük. Természetesen a tanári irányítás, az előzetes előkészítés az ilyen típusú órákon is nélkülözhetetlen, még akkor is, ha az improvizációs képesség is szerepet kap. A gyerekek maguk is kifogyhatatlan ötlettárral rendelkeznek, csak be kell indítani a „gépezetet”, így egy adott szituációra többféle megoldás is születhet.

Azok a gyerekek, akik zárkózottabbak, befelé fordulóak, és nem szívesen szerepelnek mások előtt (legalábbis verbálisan nem), a tömegjelenetekben már részt vesznek, hiszen a lelkük mélyén ők is szeretnék magukat megmutatni, és ők is vágyanak a sikerre. Mert az nem kérdéses, hogy ezek az – akár az osztály előtt, akár az egész iskola előtt vagy szülők előtt előadott – jelenetek mindig nagy sikert aratnak. A kollégáim gyakran hitetlenkedve nézik egy-egy iskolai előadáson, hogy az a hetedik-nyolcadik osztályos tanuló, aki a tanórák többségében meg sem szólal, milyen fantasztikus magabiztossággal játssza el Lipitlotty vagy Tiptopp, esetleg Baradlayné szerepét. Vagy megemlíthetem azt az autista tanítványomat, aki nyolcadikos korában az egész iskola előtt a színpadon, egy széken állva szavalta el a *Nemzeti dal*t Petőfi szerepében. Még nagyobb a siker, ha a két-háromszáz évvel ezelőtti játszódó történetet a gyerekek ötletei nyomán bele tudjuk helyezni a mai korba, sikerül adaptálni a jellemeket a mai viszonyok közé.

Szót kell még ejtenem az egyéb, a kreativitást előhozó mozzanatokról. A dicsőségből azoknak a tanulóknak sem kell kimaradniuk, akik nagyon ódzkodnak a szerepléstől, mert izgulnak, lámpalázások.

Ők azok, akik szívesen készítik el közösen a díszleteket, a meghívókat, segítenek az előadás szervezésében. Így mindenképpen közös a siker. Mivel a másik szakom ének-zene, így könnyen megvalósítható a tantárgyi koncentráció is. Zenei betétekkel, odaillo népdalokkal még színvonalasabbá tehető egy-egy produkció.

Tanári tevékenységeim leglátványosabb megnyilvánulási formái ezek a „színházi” előadások. Mivel abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy tizenkét évfolyamos iskola lévén diákjainknak körülbelül a fele itt érettségizik, követni tudjuk további fejlődésüket. Jó érzés hallani a gimnáziumban magyartanító kollégák visszajelzését tanítványaim fejlett kommunikációs készségéről. Ez adja meg – a napi rutinton túl – számomra is a sikerélményt, noha mindez nem jelenti azt, hogy lebecsülném a „hagyományos” óravezetést, tudván, hogy kiváló magyarórák születhetnek dramatizálás nélkül is. Hozzáállásomhoz nyilvánvalóan szükséges a színjátszáshoz, a színházhoz való mélyről jövő kötődés is.

Az életszerepekre való felkészülésnek fontos színtere az osztályfőnöki óra, itt is jól használhatók a tanulók szerepjátékban szerzett tapasztalatai. Egy-egy szituációs helyzetgyakorlat, majd az azt követő vita, irányított beszélgetés sikere nagyban múlik azon, mennyire tudják a tanulók átélni, magukévá tenni a különféle helyzeteket, jellemeket, motivációkat. Nem is beszélve a konfliktuskezelés különböző módjairól, amelyek napjainkban sokszor próbára teszik a legrutinosabb tanárt is. Itt is „jól jön” a dramatizálás során fejlesztett empátiakészség, a verbális és a metakommunikációs képesség.

Az anyanyelvi készségek fejlesztésének számtalan lehetséges módja közül én most egyet emeltem ki részletesebben, amely a napi gyakorlat részét képezheti. Nem tartom egyedül üdvöztőnek a pedagógiai módszereimet, hiszen sokféle módon és eszközzel fejleszthetők a tanulók nyelvi és kommunikációs készségei, valamint a személyiségük. Nálam jól bevált a játék sokféle formája, amely természetesen nem jelenti annak kizárólagosságát. Szeretem a dramatizálást, mert minden osztállyal más és más módon lehet az irodalmi műveket feldolgozni, és azért, mert mindig újszerű, és én is tanulhatok mindeközben. A tanulónak pedig egyidejűleg fejleszti a kommunikációs, a kognitív és a pszichomotoros képességeit, közben pedig alkalmuk nyílik játszani „mindent, mi élet”, és az iskola feladata az életre nevelés.

Üdvözlettel:

2016. július 10.

Borbély Edit
magyar–ének-zene, mozgóképkultúra és
médiaismeret, kommunikáció szakos tanár
Újpesti Csokonai Vitéz Mihály Általános Iskola és Gimnázium

Borbély, Edit: Is a teacher also somewhat an actor and a director? School as the place to prepare for life roles

Az írás szerzőjéről

Borbély Edit

magyar–ének-zene, mozgóképkultúra és médiaismeret, kommunikáció szakos tanár
Újpesti Csokonai Vitéz Mihály Általános Iskola és Gimnázium, Budapest

borbely.editjulia[kukac]gmail.com